

Monitoring van Kraanvogels bij de zandwinning CombiDooze locatie Kloosterhaar.

Vierde telseizoen: 2014-2015

*Broedpaar Kraanvogels met juveniel in de Engbertsdijksvenen op 10 aug 2015.
Foto: Gerrit Schepers*

**Telgroep Engbertsdijksvenen
December 2016**

Colofon

**Opdrachtgever: LBP|Sight
Kelvinbaan 40
3439 MT Nieuwegein**

Onderzoek: Telgroep Engbertsdijksvenen

Rapportage: Peter van den Akker

Foto's : Gerrit Schepers

**Telgroep Engbertsdijksvenen, 2016. Monitoring van Kraanvogels bij de zandwinning CombiDooze locatie Kloosterhaar.
Vierde telseizoen: 2014-2015.**

**Contactadres: Peter van den Akker
Lochemseweg 28
7475 PB Markelo
06 – 21882473**

E-mailadres: akkervanden@yahoo.com

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1. Aanleiding en doelstelling van het onderzoek	5
1.2. Dankwoord	5
2. Gebiedsbeschrijving	6
2.1. Ligging studiegebied	6
2.2. Karakteristiek	8
2.3. Landbouwkundige situatie	8
3. Methode onderzoek	10
4. Weersomstandigheden seizoen 2014-2015	11
5. Resultaten	13
5.1. Kraanvogel en Toendrarietgans	13
5.2. Overige soorten	17
6. Literatuur	19

Samenvatting

CombiDooze vof heeft vergunning voor het uitbreiden van haar zandwinning in Kloosterhaar in zuidoostelijke richting. Als gevolg van deze uitbreiding zal een deel van één van de foerageergebieden van Kraanvogels (03b), die hier vanuit het Natura 2000-gebied Engbertsdijksvenen foerageren, verloren gaan. Het verlies van dit foerageergebied is getoetst en een vergunning krachtens de natuurbeschermingswet 1998 is door gedeputeerde staten provincie Overijssel verleend. In de vergunning is een monitoringsverplichting opgenomen om de foerageerfunctie van het gebied voor Kraanvogels nader te onderzoeken. LBP|Sight heeft de Telgroep Engbertsdijksvenen gevraagd om deze monitoring in de periode 2011-2018 uit te voeren.

De voorliggende rapportage beschrijft de onderzoeksresultaten van het vierde telseizoen 2014-2015. Dit rapport is een vervolg op de tellingen in de seizoenen 2011-2012, 2012-2013 en 2013-2014. Aan de hand van deze jaarlijkse rapportages zal medio 2018 een evaluatie plaatsvinden.

In het vierde telseizoen zijn net als in de drie voorgaande seizoenen geen pleisterende Kraanvogels in referentiegebied 03a en foerageergebied 03b waargenomen. Tussen 7 en 11 sept 2014 trokken veel Kraanvogels vanuit Midden-Duitsland naar Noord-Frankrijk. Op sommige dagen lag de oostelijke grens van de trekbaan net boven Twente. Maar er zijn geen groepen nabij het studiegebied gekomen. Ook in het voorjaar van 2015 trokken er geen Kraanvogels over of nabij het studiegebied door. Wel waren er tijdens de gehele broedperiode van 2015 in de Engbertsdijksvenen 2 – 5 Kraanvogels aanwezig waaronder een paartje dat met succes 1 jong heeft groot gebracht. Deze vogels zijn echter nooit foeragerend in het studiegebied waargenomen; wel is het broedpaar op 12 april 2015 langs vliegend waargenomen. Meestal foerageerde dit paar binnen de grenzen van de Engbertsdijksvenen of prefereerden ze bouwlanden op kortere afstand van hun territorium. Toen het jong vliegvlug was foerageerde het paartje met jong circa 1 maand op bouwlanden ten westen van de Engbertsdijksvenen.

Het studiegebied werd op enkele dagen bezocht door Toendrarietganzen; het maximum van 500 vogels is geteld op 22 feb 2015. In de Engbertsdijksvenen verbleven van eind oktober tot en met eind december 2014 4.000 – 5.000 Toendrarietganzen op de slaappleatsen.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en doelstelling van het onderzoek

CombiDooze vof heeft vergunningen voor uitbreiding van haar bestaande zandwinplas in Kloosterhaar. In de komende jaren zal de zandwinplas steeds verder in zuidoostelijke richting uitbreiden. Als gevolg van deze uitbreiding zal een deel van één van de foerageergebieden van Kraanvogels (03b), die hier vanuit het Natura 2000-gebied Engbertsdijksvenen foerageren, verloren gaan. Het verlies van het foerageergebied is getoetst en een vergunning krachtens de natuurbeschermingswet 1998 is verleend. In de vergunning is een monitoringsverplichting opgenomen. LBP|Sight heeft de Telgroep Engbertsdijksvenen gevraagd om in de periode 2011-2018 in de gebieden 03a en 03b (zie figuur 2.2) onder andere het gebruik door Kraanvogels te monitoren.

De doelstelling van dit onderzoek is meer in detail:

1. Leg de nulsituatie vast in het studiegebied nabij de zandwinlocatie, toegespitst op ligging van de percelen en landbouwkundig gebruik (geteelde gewassen).
2. Stel vast of er Kraanvogels in het studiegebied foerageren in de doortrekperiodes begin oktober t/m half december en half maart t/m half april en leg vast op welke percelen ze dat doen en welk voedsel ze eten.
3. Noteer tijdens de veldbezoeken de situatie van de percelen (wel/niet geoogst, voedselresten aanwezig, landbouwkundige bewerkingen uitgevoerd) en ook de aanwezigheid van andere vogelsoorten (o.a. Rietganzen, zwanen).
4. Verwerk jaarlijkse telresultaten in een rapportage en lever dit na elk telseizoen aan bij LBP|Sight.

Deze rapportage beschrijft de onderzoeksresultaten van het vierde seizoen 2014-2015. Het is een vervolg op de eerste tellingen in de seizoenen 2011-2012, 2012-2013 en 2013-2014 (Telgroep Engbertsdijksvenen 2012, 2014 en 2015). De opbouw van deze rapportage is als volgt:

- Hoofdstuk 1 geeft de aanleiding en de doelstelling van het onderzoek;
- Hoofdstuk 2 geeft de ligging en een korte beschrijving van het studiegebied;
- Hoofdstuk 3 geeft de onderzoeksmethodiek;
- Hoofdstuk 4 geeft de weersomstandigheden in de onderzoeksperiode;
- Hoofdstuk 5 gaat in op de resultaten van de tellingen;
- Hoofdstuk 6 geeft een overzicht van de gebruikte literatuur.

1.2. Dankwoord

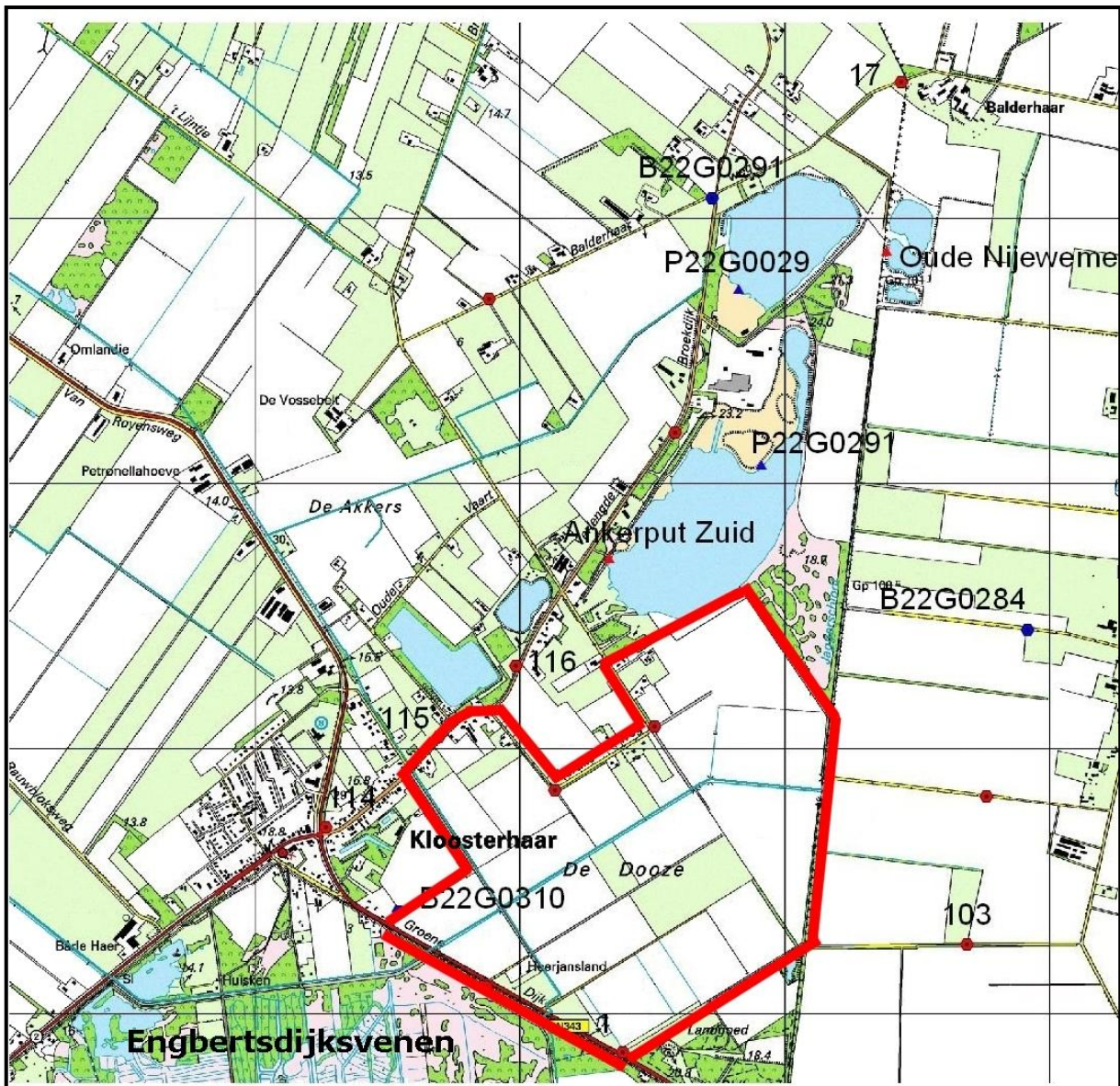
De tellingen werden uitgevoerd door leden van de Telgroep Engbertsdijksvenen. De volgende tellers voerden één of meerdere tellingen uit en worden bedankt voor hun inzet: Herman Hazelhorst, Alex Huizinga, Bernard Kemerink, Henk Lindeboom, Tom van Manen, Johan Stegeman, Douwe van der Zee en Peter van den Akker.

De contacten met LBP|Sight verliepen via Frank Wulterkens en zijn als constructief en plezierig ervaren. Herman Hazelhorst, Johan Stegeman, Tom van Maanen en Frank Wulterkens becommentarieerden de conceptversie van deze rapportage, waarvoor dank.

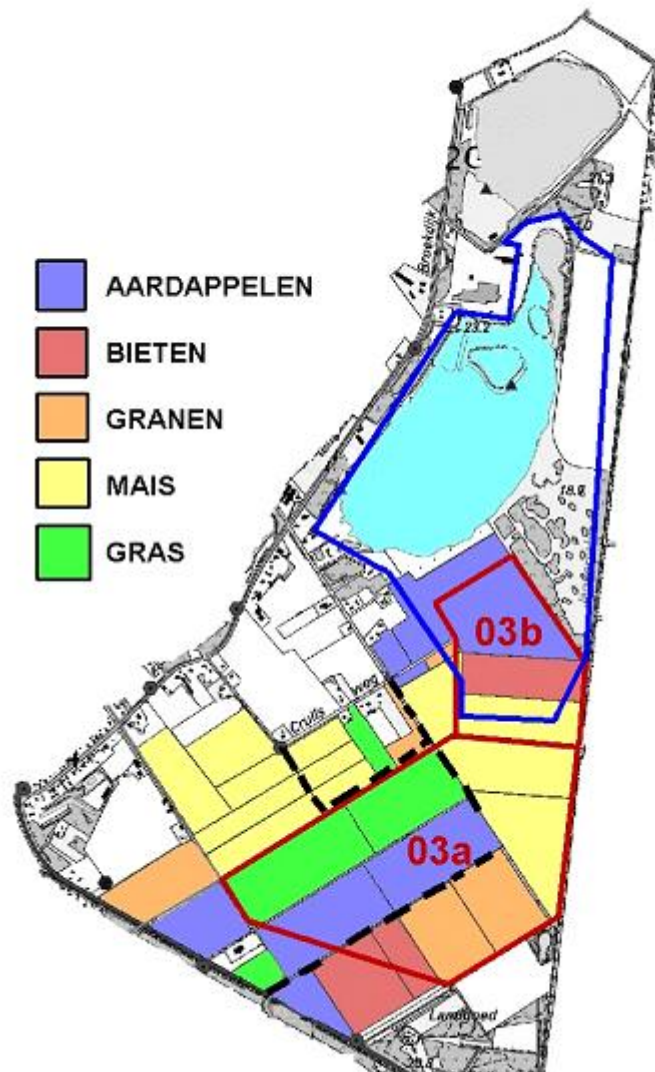
2. Gebiedsbeschrijving

2.1. Ligging studiegebied

Het studiegebied nabij de zandwinning ligt ten noordoosten van Kloosterhaar (figuur 2.1.). Aan de zuidzijde wordt het gebied begrensd door de weg Kloosterhaar–Bruinehaar (Groene Dijk) en aan de westzijde door de weg tussen Kloosterhaar en het Duitse Balderhaar (Verlengde Broekdijk) en de Crullsweg. Langs de noordrand van het studiegebied ligt de zandwinning (in figuur 2.1. aangeduid als Ankerput Zuid). De oostgrens wordt gevormd door grens met Duitsland en het bosgebied van landgoed Oldhorst.

Figuur 2.1. Ligging van het studiegebied bij Kloosterhaar (rood omlind) en de Engbertsdijkerven.

Figuur 2.2. Begrenzing van de uitbreiding van de zandwinning (blauw omlijnd), ligging van foerageergebieden 03a en 03b (rood omlijnd) en de aangehouden looproutes (zwarte stippellijn) weergegeven op kaart seizoen 2012-2013.

2.2. Karakteristiek

Het studiegebied kan getypeerd worden als een veenontginning waarop met name groot-schalige intensieve akkerbouw plaatsvindt. In het gebied worden hoofdzakelijk landbouwgewassen geteeld als maïs en aardappelen en in mindere mate suikerbieten (figuur 2.3). Op enkele percelen worden granen geteeld en in het middendeel ligt een graslandperceel (N) en percelen lelies (M1 en M3). Ook worden groenbemesters toegepast om uitspoeling van meststoffen te voorkomen; deze percelen zijn minder geschikt als voedselhabitat voor Kraanvogels en ganzen.

Het studiegebied heeft een zeer open karakter. Begroeiing met bomen en bosjes treffen we alleen aan in de randzone, zoals langs wegen en langs de noord- en oostrand (zandwinning, Duitse grens, landgoed Oldhorst). De openheid van het gebied wordt aan de westzijde enigszins onderbroken door de Crullsweg die als het ware een soort instulping vormt. Langs deze weg komen rijen bomen voor en treffen we ook verspreid bebouwing aan (woonhuizen).

Vanuit het noordoosten en in zuidwestelijke richting vindt waterafvoer in het landbouwgebied (en omgeving) plaats via De Dooze. Deze waterleiding doorsnijdt het gehele studiegebied vanaf de Duitse grens tot aan de Groene Dijk en stroomt o.a. verder door het noordelijk deel van de Engbertsdijksvenen

2.3. Landbouwkundige situatie

Tijdens de terreinbezoeken zijn aantekeningen gemaakt van de veldsituatie in het studiegebied (oogst, voedselresten, landbouwkundige werkzaamheden en overig bezoek). Vanaf begin november 2014 waren de meeste akkers geoogst en hierop waren in wisselende mate voedselresten aanwezig. Voor zowel Kraanvogels als ganzen was het gebied geschikt door de aanwezigheid van met name resten Maïskolven, valaardappels en in mindere mate in perceelranden en wendakkers ook onkruiden. In de eerste helft van maart 2015 waren veel percelen nog onbewerkt. De vraag was wel in welke mate er nog veel eetbare oogstresten voor Kraanvogels aanwezig waren. Maar Kraanvogels foerageren ook veelvuldig op bodeminsecten en organismen waarvan de aanwezigheid niet of minder afhankelijk lijkt van de toestand van het aanwezige gewas.

Een nadeel voor foeragerende vogels in zowel voor- als najaar waren de frequent waargenomen landbouwkundige bewerkingen met machines, wandelaars met honden over de Crullsweg en bezoekers met een metaaldetector.

CALDURAN GEWASSENKAART SEIZOEN 2014-2015

	AARDAPPEL		MAIS
	BIET		GRAS
	GRAAN		KOOLZAAD
	LELIE		GROENBEMESTER

Figuur 2.3. Gewassenkaart winter 2014-2015 met perceelsnummering.

3. Methode onderzoek

Het onderzoek wordt uitgevoerd volgens een in 2011 door de telgroep Engbertsdijksvenen opgesteld monitoringsplan. De teldata en tijden zijn opgenomen in tabel 3.1. In totaal werden 15 tellingen uitgevoerd gericht op de aanwezigheid van Kraanvogels en Rietganzen. Een telling duurde minimaal 30 tot maximaal 120 minuten, afhankelijk van de aanwezigheid van vogels en de te tellen aantallen. Tijdens de veldbezoeken werd geteld vanaf de randen van het gebied (Groene Dijk, Crullsweg) en werd in een deel van het gebied een vaste looproute aangehouden (figuur 2.2.). Bij de aanwezigheid van verstoringgevoelige soorten (ganzen) werd zoveel mogelijk geteld vanaf de randen met behulp van een telescoop. Helaas zijn 3 tellingen uitgevallen; éénmaal door dichte mist en tweemaal doordat de ingeroosterde teller dit vergat. Voor de derde uitgevallen telling is in maart 2015 één extra telling ingelast.

DATUM	TIJD	DUUR (min)	Opmerkingen
Herfst 2014			
25 oktober	10.45-12.45	120	Oogst aardappel (A, U)
1 november	11.30-12.00	30	Oogst aardappel (cc1) + persoon met detector (M3)
8 november	10.00-11.15	75	
15 november	9.30-10.15	45	Ploegen (P,Q), oogst lelie (M1)
22 november	Niet geteld		
29 november	11.00-11.45	45	
6 december	Niet geteld		Dichte mist
Voorjaar 2015			
7 februari	09.00-10.00	60	Geen vogels aanwezig
14 februari	09.50-10.30	40	
22 februari	14.15-15.30	75	
28 februari	10.30-11.00	30	Aanleg drainage N
7 maart	Niet geteld		
12 maart	9.20-10.40	80	Extra telling
14 maart	9.55-10.55	60	
21 maart	10.25-11.35	70	Trekkers op perceel N
28 maart	8.30-9.15	45	
3 april	7.45-8.15	30	
12 april	11.45-13.10	85	Grondbewerking + poten lelies (N)

Tabel 3.1. Bezoekdata en -tijden in het studiegebied in het telseizoen 2014-2015.

Aanvullend op het monitoringsplan is het studiegebied in het broedseizoen 2015 met onderstaande frequentie afgezocht op aanwezige Kraanvogels (dit gebeurde in het kader van het onderzoek naar de broedende Kraanvogels in de Engbertsdijksvenen):

- Maart 5x;
- April 3x
- Mei 5x
- Juni 7x
- Juli 3x
- Augustus 6x
- September 3x.

4. Weersomstandigheden seizoen 2014-2015

In het kort wordt een beeld geschetst van de weersomstandigheden in het najaar van 2014, in het winterseizoen 2014-2015 en het voorjaar van 2015. Weersomstandigheden zijn van invloed op o.a. het trekgedrag van vogels. Zo kunnen extreme omstandigheden ervoor zorgen dat er grote verplaatsingen optreden en massale wegtrek of vestiging van soorten plaatsvindt. Weersomstandigheden zijn tevens van invloed op de telresultaten. Onderzoek uitgevoerd tijdens slechte weersomstandigheden (harde wind, mist, regen, zeer extreme kou) leveren minder resultaat op dan onderzoek uitgevoerd onder optimale weersomstandigheden. De gegevens zijn ontleend aan de KNMI-site:

<http://knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maand-en-seizoensoverzichten>. Tijdens de veldbezoeken zijn niet door alle tellers aantekeningen gemaakt over de weersomstandigheden. Er is 1 telling, namelijk op 6 december afgelast vanwege slecht weer.

Oktober 2014: zeer zacht, vrij droog en de normale hoeveelheid zon.

Met een gemiddelde temperatuur van 13,4°C eindigt oktober 2014 op de derde plek in de toptien van zachtste oktobermaanden sinds 1901. Oktober was hiermee de negende maand in 2014 met een bovengemiddelde temperatuur. De maand kende in totaal vijf warme dagen (maximumtemperatuur 20,0°C of hoger), tegen twee normaal. De laagste temperatuur werd aan het einde van de maand geregistreerd.

Met een maandgemiddelde hoeveelheid neerslag van 72 mm tegen een langjarig gemiddelde van 83 mm was oktober iets aan de droge kant. Op veel dagen van de maand viel wel enige neerslag, alleen aan het einde van de maand volgden een paar droge dagen elkaar op. De meeste neerslag viel tijdens het onstuimige weer op 21 oktober. Op 21 oktober was ook de eerste herfststorm van dit seizoen een feit. Langs de kust kwam de wind regelmatig tot windkracht 9 en werd net het criterium voor een storm gehaald. In het binnenland zorgden windstoten lokaal voor overlast. De noordwestelijke wind zorgde voor een hoge wateropzet langs de Nederlandse kust waardoor onder andere de Oosterscheldekering moest worden gesloten. Plaatselijk liepen kades over en ontstond wateroverlast.

November 2014: zeer zacht, zeer zonnig en droog.

Met veel zon en weinig wind ging de maand november bijna zomers van start. Op 1 november beleefde het zuidoosten van het land een echte warme dag (maximumtemperatuur van 20 °C of hoger). In De Bilt is de gemiddelde temperatuur deze maand uitgekomen op 8,2 °C en daarmee staat november 2014 op een gedeelde achtste plaats in de top 10 van zachte novembermaanden sinds het begin van de metingen in 1901. Op 21 november vroom het dit seizoen voor het eerst in het land. In het noorden en oosten en uiterste zuiden daalde het kwik tot onder het vriespunt. In de nacht van 24 op 25 november klaarde het flink op en kwam het ook in De Bilt tot vorst. Het was daar de enige dag met vorst. Normaal telt november in De Bilt vijf vorstdagen (minimumtemperatuur lager dan 0,0 °C. Opvallend is dat wel, dat ook in november de gemiddelde temperatuur ruim boven het langjarig gemiddelde uitkomt. Alleen de maand augustus lag de temperatuur dit jaar in De Bilt beneden normaal. November was gemiddeld over het land een droge maand met een neerslagsom van 44 mm. Normaal valt er gemiddeld over het land bijna de dubbele hoeveelheid van 82 mm.

Winter 2014-2015: vrij zacht, nat en zonnig.

Met een gemiddelde temperatuur van 4,1 °C tegen een langjarig gemiddelde van 3,4 °C, gaat de winter van 2014-2015 als vrij zacht de boeken in. Vooral december en januari waren zacht, februari week niet veel af van het langjarig gemiddelde.

De winter kende een afwisseling van zachte en wat koudere periodes. Koudere periodes kwamen voor aan het einde van de maand december, halverwege de maand januari en

aan het begin van februari. Op 23 januari kwam op veel plaatsen de temperatuur de gehele dag niet boven het vriespunt en werd in De Bilt de eerste en enige ijsdag van deze winter genoteerd. Echt koud werd het echter niet. Matige vorst van meer dan vijf graden onder nul kwam vaker voor, maar de meeste dagen kwam de temperatuur maar net onder het vriespunt. Tot strenge vorst kwam het helemaal niet. Zacht was het vooral halverwege december en aan het begin van januari. De hoogste temperaturen werden dan ook in deze periode bereikt met 14,5 °C in Ell.

De winter verliep nat met gemiddeld over het land 238 mm tegen 208 mm normaal. Januari zorgde voor de meeste neerslag, december en februari weken niet veel af van het langjarig gemiddelde. Af en toe viel de neerslag in winterse vorm. Op 27 december zorgde een depressie voor een sneeuwdek in het midden en zuiden van het land. Op sommige plaatsen in Noord-Brabant werd een sneeuwdek van 15 cm waargenomen. Op 24 januari kwam het, tijdens het verdrijven van de koude lucht, op uitgebreide schaal tot ijzel.

Februari 2015: Zonnig, normale temperatuur en normale hoeveelheid neerslag.

Met in De Bilt een gemiddelde van 3,5 °C week de temperatuur in februari niet veel af van het langjarig gemiddelde van 3,3 °C. De maand begon echter vrij koud. Een hogedrukgebied zorgde voor een noordwestelijke stroming waardoor de temperatuur regelmatig onder het langjarig gemiddelde bleef. Echt koud werd het niet. De laagste minimumtemperatuur, -6,8 °C, werd op 7 februari geregistreerd (Twenthe). Tot een ijsdag (maximumtemperatuur lager dan 0,0 °C) kwam het niet. Normaal telt februari twee ijsdagen. Na 10 februari draaide de wind naar zuidelijke richtingen en werd zachtere lucht aangevoerd. De hoogste maximumtemperatuur, 11,7 °C, werd geregistreerd op 13 februari in Woensdrecht. Door het heldere weer kwam de temperatuur tijdens de nachten wel regelmatig onder het vriespunt. Met zestien vorstdagen (minimumtemperatuur lager dan 0,0 °C) week februari dan ook niet veel af van het langjarig gemiddelde van vijftien dagen. Op 20 februari sloeg het weer om en kregen we te maken met een (zuid)westelijke aanvoer met regelmatig storingen waarbij de temperatuur meestal boven normaal kwam. Er viel over het land gemiddeld 47 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 55 mm. Vanaf 10 februari was het heel rustig weer en viel er op de meeste plaatsen nauwelijks neerslag. Pas op 20 februari kwam er een einde aan het rustige, zonnige weer. Een lagedrukgebied dat over het land trok zorgde vooral in het westen van het land voor lokaal 20-30 mm. Daarna bleef het wisselvallig, met vrijwel elke dag neerslag, soms in combinatie met hagel en natte sneeuw. In de nacht van 22 op 23 februari nam de wind aan de kust toe tot stormachtig, windkracht acht, en kwamen er windstoten voor tot 85 km/h.

Maart 2015: Normale temperatuur, zonnig en aan de droge kant.

De gemiddelde maandtemperatuur was in De Bilt met 6,2 °C precies gelijk aan het langjarige gemiddelde. Er waren deze maand wel grote regionale verschillen. Maart ging wisselvallig van start maar vanaf de 4e werd een hogedrukgebied bepalend voor het weer. De temperatuur liep iedere dag verder op en het was droog. Op 8 Maart werd het in een groot deel van het land 15 - 18 °C. Na 8 maart bleef de hogedruk invloed nog lange tijd groot maar was het meestal minder zacht. Alleen van 16 - 18 maart werd opnieuw enige tijd zeer zachte lucht aangevoerd met op de 17e op veel plaatsen maxima van 15 - 18 °C. Aan het einde van de maand nam de wisselvalligheid sterk toe en was het af en toe zeer onstuimig. De temperatuur bleef daarbij op het normale niveau voor de tijd van het jaar. Op negen dagen is het in maart in De Bilt tot vorst gekomen. Uiteindelijk is er gemiddeld over het land 59 mm regen gevallen tegen een langjarig gemiddelde van 68 mm. De meeste regen viel in de oostelijke helft van het land, plaatselijk ruim 95 mm. Op 29 maart stond aan zee af en toe een storm, kracht 9. In de kustprovincies kwamen windstoten voor tot 115 km/uur. Ook op de 31e kwam het tot storm aan zee en (zeer) zware windstoten van 100-134 km/uur in een groot deel van het land.

5. Resultaten

5.1. Kraanvogel en Toendrarietgans

In het kort worden de resultaten weergegeven van de Kraanvogel (doelsoort) en de Toendrarietgans (meeneemsoort). De laatste is een talrijke wintergast in de Engbertsdijksvennen, waarvan in sommige winters de 1%-norm wordt overschreden. Dat houdt in dat het maximum aantal vogels de 10.000 overstijgt en 1% van de flyway-populatie in het gebied verblijft. Van de Kraanvogel is tevens informatie opgenomen van de pleisterplaatsen bij Diepholz aangezien dit gebied de herkomst voor in Nederland pleisterende vogels is.

Kraanvogeltrek door Duitsland in najaar 2014 en voorjaar 2015

De Kraanvogels die in Nederland doortrekken behoren tot de Scandinavische/Baltische populatie welke vanuit Noord-Europa en Rusland via Duitsland naar hun overwinteringsgebieden in Frankrijk en Spanje trekken. De trekroute door Duitsland met tussenstops is in onderstaande figuur weergegeven (<http://www.bund-dhm.de>).

Figuur 5.1. Ligging van pleisterplaatsen en trekroute van de Kraanvogel door Duitsland en Frankrijk.

De Kraanvogels komen vanaf eind september op de pleisterplaatsen op Rugen en bij Diepholz aan en trekken hier vanaf eind oktober weer weg richting Noord-Frankrijk. De

meeste Kraanvogels verlaten Diepholz in november. In tabel 5.1 is te zien dat in het najaar van 2014 het maximum aantal in Diepholz is geteld op 2 november (max 2013 was op 27 oktober). De vogels zijn vooral begin november 2014 weggetrokken naar Frankrijk.

28 sep	5 okt	13 okt	20 okt	26 okt	2 nov	9 nov	16 nov	14 dec	27. dec
3.000	10.263	13.290	16.621	50.526	104.167	35.676	34.597	6.264	6.096

Tabel 5.1. Aantallen Kraanvogels pleisterend in de Diepholzer Moorniederung in het najaar van 2014 (www.bund-dhm.de).

In het voorjaar van 2015 (zie tabel 5.2) lagen de aantallen in Diepholz aanmerkelijk lager als in het voorgaande najaar (zie tabel 5.1). Op basis van deze aantallen lijkt het erop dat de Kraanvogels vooral in maart via Diepholz zijn doorgetrokken naar het noorden.

17 jan	1 feb	22 feb	1 mrt	8 mrt	15 mrt	22 mrt
643	527	755	871	2.853	5.630	1.690

Tabel 5.2. Aantallen Kraanvogels pleisterend in de Diepholzer Moorniederung in het voorjaar van 2015 ([www.bund-dhm.de.kraniche.de](http://www.bund-dhm.de/kraniche.de)).

Kraanvogeltrek door Twente

In de periode 7 – 11 november 2014 zijn er Kraanvogels over Twente getrokken. De wind in deze periode was ZO. Begin november waren in de Diepholzer Moorniederung nog meer dan 100.000 Kraanvogels aanwezig (zie tabel 5.1). De trekbaan schampte door de verdrifting als gevolg van de ZO-winden net Twente; westelijk van de lijn Losser-Enschede-Haaksbergen zijn nauwelijks Kraanvogels gezien. Buiten enkele groepjes die heel kort even aan de grond pleisterden, zijn in Twente geen groepen Kraanvogels aan de grond gezien. Met name op 9 november trokken veel vogels naar Frankrijk; op die dag lag de trekbaan vooral over de Achterhoek en Limburg en niet over Twente. In Midden-Limburg werden die dag op twee telposten 35.000 (De Hamert) en 55.000 (De Majoor) Kraanvogels geteld (Kikkert 2015). In Lac du Der was op 9 november sprake van een massale aankomst die werd geschat op circa 40.000 Kraanvogels. De dagen hierna nam het aantal Kraanvogels in deze regio toe tot 206.000 (Kikkert 2015). Tijdens de voorjaarstrek zijn boven Twente meer dan 100 overvliegende Kraanvogels per dag gezien op 20 februari en in de periode 13 – 18 maart. Echter nergens in Twente heeft dit geleid tot pleisterende vogels.

Kraanvogels in de Engbertsdijksvenen

In het broedseizoen van 2015 was in de Engbertsdijksvenen weer één territoriaal paar Kraanvogels aanwezig en wel van 28 feb – 11 sept 2015. Het paar heeft met zekerheid gebroed; eind mei is waargenomen dat het paar 1 of 2 kleine jongen tussen de vegetatie voerden. Het jong of de jongen waren niet te zien. Terugrekenend zijn de vogels tussen 22 en 27 april gaan broeden. Op 17 juni is de eerste zichtwaarneming van een juveniel bij het paar verricht. Op 10 aug was er de eerste vluchtwaarneming van het juveniel en op 11 sept de laatste waarneming van het paar met juveniel (van den Akker & Schepers 2015). Naast de territoriale vogels zijn tussen 24 mei en 9 juni nog 1 – 3 adulte vogels in de Engbertsdijksvenen gezien.

Kraanvogels in het studiegebied

De kansen op pleisterende Kraanvogels in het najaar waren aanwezig toen tussen 7 en 11 november met ZO-wind veel Kraanvogels over oostelijk Twente doortrokken naar Frankrijk. De vogels zijn echter niet in de buurt van het studiegebied gekomen. Ook in het voorjaar zijn er geen doortrekkende Kraanvogels in de nabijheid van het studiegebied geweest. Wel was het studiegebied in potentie geschikt als foerageergebied voor de Kraanvogels die in de Engbertsdijkerven aanwezig waren. Maar deze vogels zijn tijdens aanvullend onderzoek niet aan de grond in het studiegebied aangetroffen. Wel werden tijdens de monitoring op 12 april om 12.05 uur twee langs vliegende Kraanvogels gezien, ongetwijfeld het broedpaar uit de Engbertsdijkerven. De vogels vlogen van oost naar west net ten zuiden van het studiegebied. Waarschijnlijk hadden de vogels in Duitsland gefoerageerd, boven de Engbertsdijkerven daalden de vogels en verdwenen uit zicht. Het paartje dat succesvol in de Engbertsdijkerven broedde foerageerde in maart – begin augustus steeds binnen de grenzen van het reservaat of op bouwlanden ten oosten en ten westen van de Engbertsdijkerven. In de periode dat het juveniel vliegvlug was (10 augustus – 11 september) foerageerden de vogels tot circa 2.750 m van de nestlocatie (van den Akker & Schepers 2015). Het studiegebied ligt op 3.000 – 4.500 m van de nestlocatie en was mogelijk daardoor minder interessant voor de vogels. Alhoewel de waarneming op 12 april laat zien dat de vogels ook verder van het broedterritorium foerageren.

*Paar Kraanvogels boven het broedgebied in de Engbertsdijkerven in maart 2015.
Foto: Gerrit Schepers*

Toendrarietgans

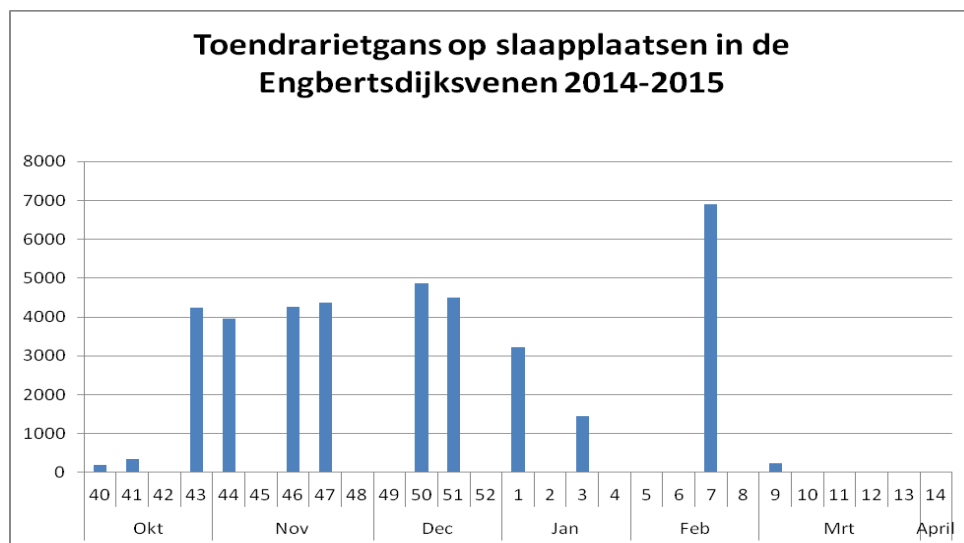
De Toendrarietgans is een jaarlijkse en talrijke wintergast in de Engbertsdijksvenen. De ganzen slapen in het hoogveenreservaat en overdag zijn ze aan te treffen op de landbouwgronden die rondom het veenreservaat liggen (inclusief het studiegebied). Uit het verleden zijn ook foerageerplekken uit het Vechtdal en Duitsland bekend (o.a. Striepe-Balderhaar, Wielen, Echtelerfeld). De laatste winters wordt in toenemende mate gefoerageerd tussen de Engbertsdijksvenen en Vriezenveen, ten zuiden van het Veenschap.

Nederland

Het aantal Toendrarietgans dat in Nederland overwintert neemt vanaf de winter 1989-1990 geleidelijk toe. De afgelopen 10 winters bedraagt deze toename gemiddeld 4% per jaar. De flyway-populatie bedraagt circa 550.000 vogels, hiervan zijn er in de jaren 2010-2014 gemiddeld 194.200 in Nederland geteld tijdens de midwintertellingen in half januari. In januari 2015 zijn er 191.800 in Nederland geteld (Hornman & van Winden 2015).

Engbertsdijksvenen

De getelde aantallen op de slaappleaatsen in de Engbertsdijksvenen zijn in onderstaande grafiek verwerkt; tussen eind oktober en eind december 2014 sliepen er 4.000 – 5.000 Toendrarietgans. In januari 2015 liep het aantal slaappleaatsvogels sterk terug. Alleen in de tweede helft van februari 2015 waren er kortstondig meer dan 7.000 slapers in het reservaat (1,3% van de flyway-populatie).

Figuur 5.3. Aantal Toendrarietgans op slaappleaatsen in de Engbertsdijksvenen in de winter 2014-2015.

Studiegebied

Er zijn deze winter minder waarnemingen van foeragerende en rustende Toendrarietgans in het studiegebied gedaan als in de voorgaande drie winters. Het maximum aantal Toendrarietgans bedroeg 500 ex op 22 februari 2015.

Datum	Totaal	Perceel (voor letter zie figuur 2.3.) en voedselresten
25-10-2014	260	110 Y (graan) + 150 aa (maïs)
15-11-2014	2	D (maïs)
22-02-2015	500	G (maïs)

5.2. Overige soorten

Tenzij in de tekst anders vermeld gaat het bij de meeste waargenomen soorten vooral om algemene soorten die ruim verspreid en talrijk in Nederland voorkomen. De volgende soorten zijn tijdens de tellingen in het studiegebied waargenomen en volledigheidshalve in deze rapportage opgenomen.

Grote Zilverreiger

Op 8, 15 en 29 november 2014 waren maximaal 2 ex. in het gebied aanwezig, steeds langs de Dooze.

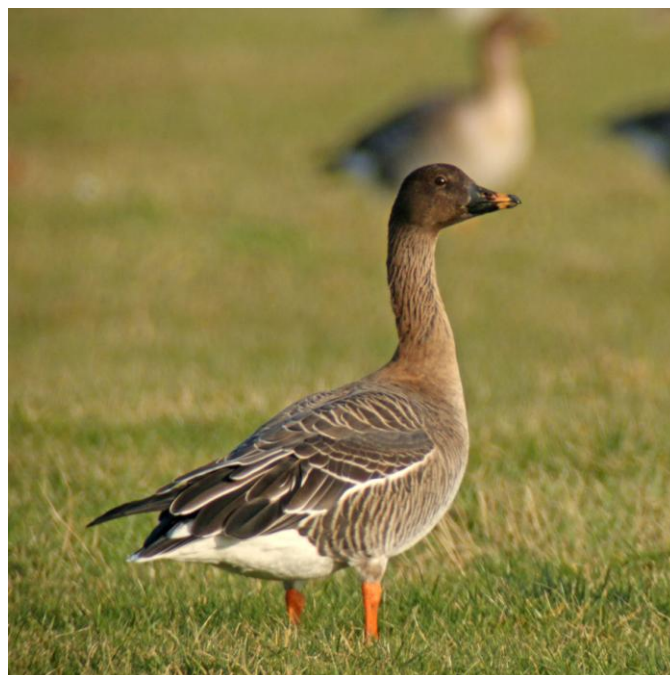
Wilde Zwaan

Tussen 22 feb en 14 maart 2015 was een familie Wilde Zwanen in het gebied aanwezig (paartje met 3 juvenielen). De vogels verbleven op de percelen Y (graan) en X (maïs).

Grauwe Gans

In het najaar waren kleine aantallen Grauwe ganzen in groepjes aanwezig. In het voorjaar ging het om foeragerende paartjes die waarschijnlijk in de Engbertsdijksvennen hebben gebroed.

Datum	Totaal	Perceel (voor letter zie figuur 2.3.) en voedselresten
25-10-2014	35	24 M2 (bieten) + 11 bb1 (aardappel)
29-11-2014	15	bb1 (aardappel)
22-02-2015	4	X (maïs)
28-02-2015	6	K+L (bieten)
14-03-2015	6	Y (graan)

Toendrarietgans op 15 feb 2015 gefotografeerd nabij de Engbertsdijksvennen. Foto: Gerrit Schepers

Nijlgans

In tegenstelling tot voorgaande winters was tot in maart een groep van 60 – 85 Nijlganzen in het gebied aanwezig. De meeste Nijlganzen worden doorgaans in het najaar waargenomen.

Datum	Totaal	Perceel (voor letter zie figuur 2.3.) en voedselresten
15-11-2014	11	H (maïs)
29-11-2014	220	65 N (gras) + 120 Y (graan) + 35 bb1 (aardappels)
14-11-2014	2	E (maïs)
22-02-2015	62	G (maïs)
28-02-2015	85	70 B (aardappel) + 15 G (maïs)
12-03-2015	60	X (maïs)
14-03-2015	78	Y (graan)
21-03-2015	66	D (maïs)

Kolgans

Kolganzen zijn slechts op 1 datum waargenomen tussen de Toendrarietganzen; namelijk 77 vogels op 22 feb 2015 op perceel G (mais).

Kleine Rietgans

Op 22 november 2014 foerageerden 1 ex. in de groep Toendrarietganzen op perceel G (mais).

Smelleken

Op 8 nov 2014 is een foeragerend vrouwtje in het gebied waargenomen. In het gebied foerageren regelmatig groepjes Veldleeuweriken en Graspiepers; beide soorten vormen potentieel voedsel voor deze kleine snelle valk.

Blauwe Kiekendief

Op 12 maart 2015 verbleef er een ringtail Blauwe Kiekendief in het gebied.

Kievit

In het studiegebied werden groepjes Kieviten gezien op 22 feb 2015 (49 ex), 28 feb 2015 (15 ex) en op 14 mrt 2015 (30 ex). Daarnaast waren er in maart en april 7 – 15 territoriale paartjes in het gebied aanwezig.

Wulp

In het studiegebied zat in het voorjaar van 2015 1 territoriaal paartje Wulpen.

Veldleeuwerik

In maart en april 2015 verbleven er 4 – 5 zingende Veldleeuweriken in het gebied. Een opmerkelijk aantal van deze sterk in aantal afnemende soort.

6. Literatuur

- Akker, van den P. & G. Schepers, 2015. Het eerste geslaagde broedgeval van de Kraanvogel in de Engbertsdijksvenen. Vogels in Overijssel (14): 36-41.
- Bund DHM: www.bund-dhm.de
- Hornman, M. & E. van Winden, 2015. Midwintertelling van watervogels 2015: vrij zacht weer geeft soorten weer lucht. Sovon-Nieuws (28-4): 14-16.
- Kikkert, J.E., 2015. Extreme Kraanvogeltrek over Limburg. Limburgse Vogels (25): 72-75.
- KNMI: <http://knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maand-en-seizoensoverzichten>
- Telgroep Engbertsdijksvenen, 2012. Monitoring van Kraanvogels bij de zandwinning Anker Kalksteenfabriek BV locatie Kloosterhaar. Eerste telseizoen: 2011-2012.
- Telgroep Engbertsdijksvenen, 2014. Monitoring van Kraanvogels bij de zandwinning Anker Kalksteenfabriek BV locatie Kloosterhaar. Tweede telseizoen: 2012-2013.
- Telgroep Engbertsdijksvenen, 2015. Monitoring van Kraanvogels bij de zandwinning Anker Kalksteenfabriek BV locatie Kloosterhaar. Derde telseizoen: 2013-2014.